

Prof. JUDr. Vladimír Týč, CSc.

CHARAKTERISTIKA EVROPSKÉ UNIE a její vývoj

2021

Představení EU

- po válce – úsilí o vytvoření jednotného trhu v Evropě a o celkovou ekonomickou integraci Evropy (bez její východní části)
- metody integrace - alternativy:
- 1. **klasická mezinárodní organizace** (RVHP) na základě mezinárodního práva
- 2. **nadstátní organizace** na základě částečného přenosu suverénních pravomocí státu na tuto organizaci
- druhá možnost přijata

Výkon pravomocí

- EU je organizace vytvořená státy, které se dobrovolně rozhodly **společně vykonávat některé svoje pravomoci** (legislativní) podle Smlouvy o EU a Smlouvy o fungování EU.
- Společný výkon: prostřednictvím orgánů (institucí) Unie.

Předpoklady nadstátnosti:

- **Členské státy se vzdávají ve prospěch této organizace (Společenství, dnes Unie) části svých svrchovaných práv.**
- *Evropské hospodářské společenství (EHS) a později **Evropská unie** vytvořily nový mezinárodní řád, v jehož prospěch **členské státy převedly svá svrchovaná práva.***

Nadstátnost

Costa v. ENEL (6/64)

Na rozdíl od běžných mezinárodních smluv **Smlouva o EHS zavedla vlastní právní řád**, který se stal **součástí právních systémů členských států** od vstupu Smlouvy v platnost a který je pro jejich soudy závazný.

Nadstátnost – pokrač. Costa v ENEL

- Založením na neomezenou dobu **Společenství**, které má vlastní orgány, právní subjektivitu, způsobilost k právním úkonům, ... a zvláště **skutečné pravomoci vyplývající z omezení svrchovaných pravomocí nebo jejich přenosu ze států na Společenství**,
- tyto státy omezily, byť jen v omezených oblastech, svá suverénní práva, a **vytvořily tak soubor práva použitelného na své státní příslušníky i na sebe samotné.**

Znaky nadstátnosti:

1. instituce, které **nereprezentují** členské státy;
2. přijímání rozhodnutí **většinou hlasů**, přičemž tato rozhodnutí zavazují všechny členské státy (i ty, které hlasovali proti),
3. zmocnění orgánů organizace k **přijímání aktů závazných pro členské státy i jednotlivce**;
4. přímá závaznost některých aktů i pro **fyzické a právnické osoby**,
5. nový právní řád (dnes právo EU): nejen Smlouva (původně EHS), ale i **sekundární právo, které tvoří instituce EHS (dnes EU)**;
6. **platnost aktů organizace (sekundární právo) posuzuje výhradně orgán (soud) organizace**,
7. **porušení povinností členského státu podle práva EU posuzují taktéž výhradně orgány organizace.**

Nadstátnost (supranacionalita)

- nadstátnost – nová metoda pro těsnou integraci (nejen obvyklá spolupráce)
- dosud bezprecedentní v mezinárodních vztazích
- členské státy **delegují pravomoci na instituce mezin. organizace** - Společenství (Unie) - cestou zřizovacích mezinárodních smluv
- dva aspekty nadstátnosti mezin. organizace:
  - musí získat od členských států pravomoci **ve vymezených oblastech**
  - musí mít prostředky k **realizaci nadstátních pravomocí (právní akty = PRÁVO)**

Charakteristika nadstátnosti - 1

- **Soudní dvůr - *Costa v. ENEL* (6/64) :**
- 1. Na rozdíl od běžných mezinárodních smluv Smlouva o EHS zavedla
- **vlastní právní řád, který se stal**
- **součástí právních systémů členských států a který je**
- **pro jejich soudy závazný (nejen pro soudy).**

Charakteristika nadstátnosti - 2

- 2. Založením Společenství
  - na neomezenou dobu,
  - s vlastními orgány (jednají vlastním jménem),
  - s právní subjektivitou,
  - způsobilostí k právním úkonům a k mezinárodně právnímu jednání
  - kdy Společenství (Unie) získala **skutečné pravomoci vyplývající z omezení svrchovaných pravomocí nebo jejich přenosu ze států na Společenství,**
- tyto státy **omezily, byť jen v omezených oblastech, svá suverénní práva,** a
- vytvořily tak **soubor práva použitelného na své státní příslušníky (jednotlivce) i na sebe samotné.**

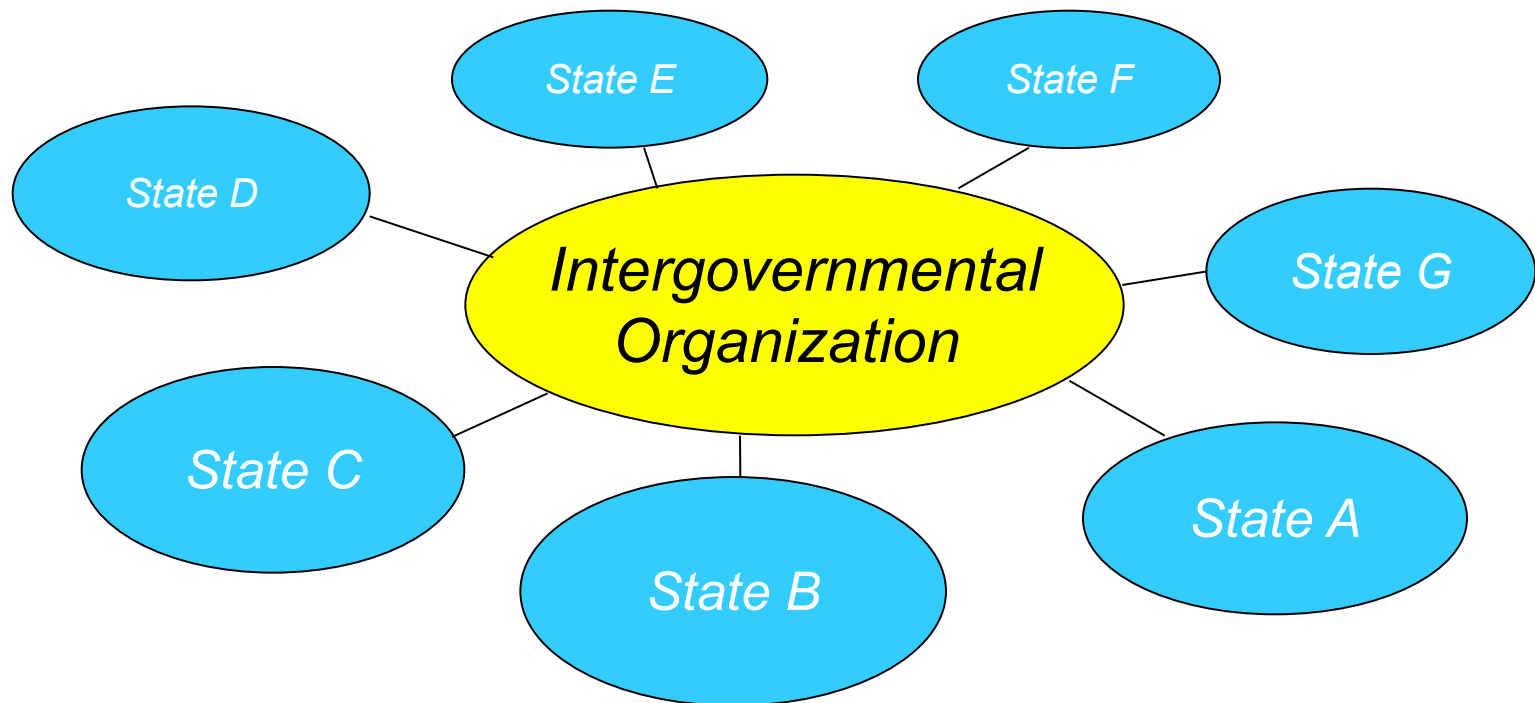
Charakteristika nadstátnosti - 3

- 3. Důsledkem **začlenění** ustanovení pocházejících ze zdroje Společenství (Unie), a obecněji začlenění znění a ducha Smlouvy, **do práva každého členského státu**, je skutečnost, že
- **členské státy nemohou** proti právnímu řádu jimi přijatému na základě vzájemnosti s úspěchem uplatnit **pozdější jednostranné opatření**, jehož se tak nelze proti němu dovolávat. (= přednost práva EU)

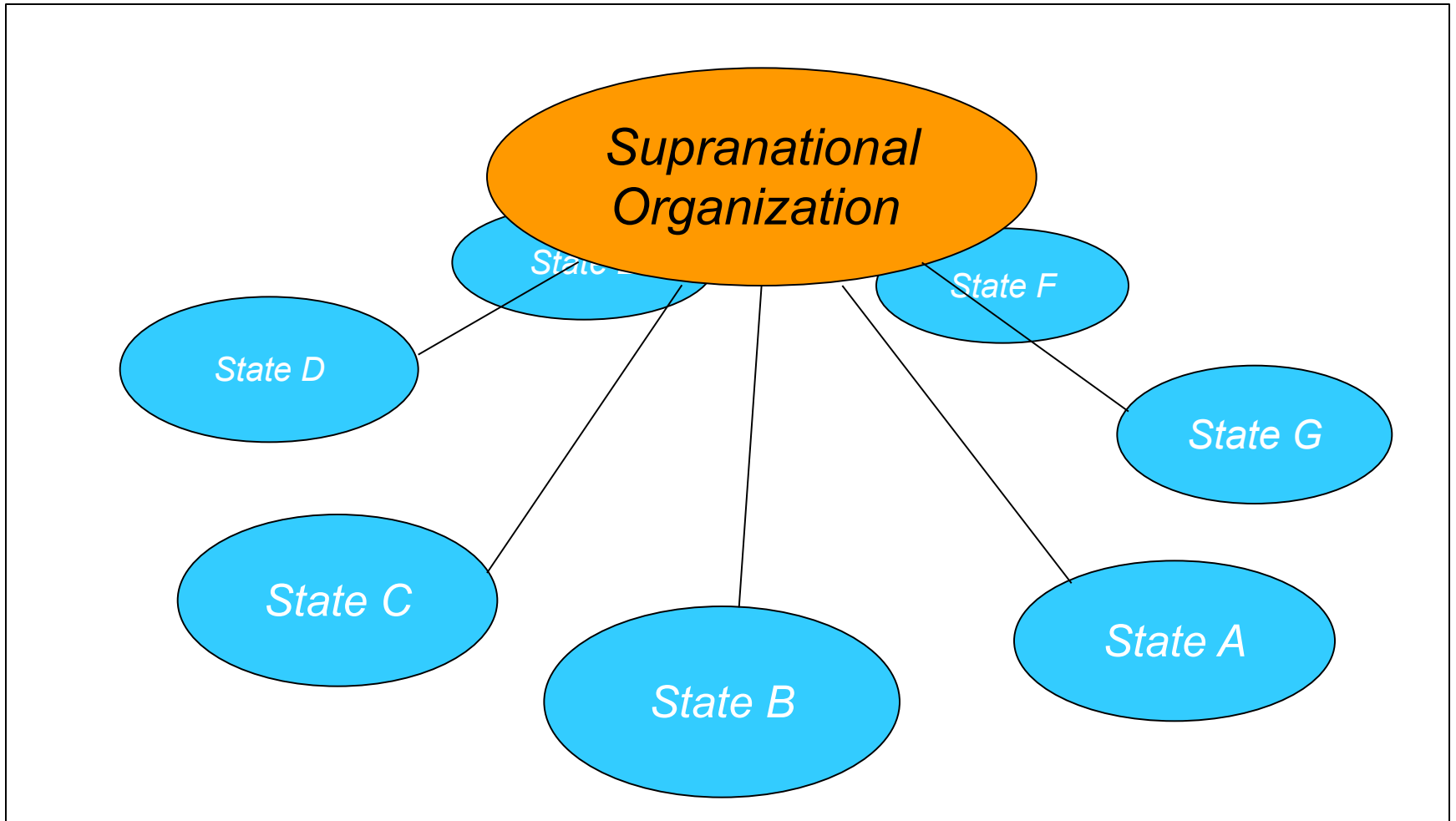
Charakter právního modelu integrace

- 1. Suverénní stát je tvůrcem integračního procesu – jeho účast v této činnosti není omezením, ale výkonem kompetencí (pravomocí) vyplývajících ze suverenity
- 2. Modelem procesu integrace zůstává mezinárodní organizace, i když velmi zvláštní
- 3. Průnik dvou sfér – státní a integrační (unijní)

Intergovernmental Organization one level

Supranational Organization – 2-level system

Zdroje autonomie práva EU – 2 teorie

- **Federalistická** – členský stát plně podléhá Unii v určitých oblastech, protože se vzdal svrchovaných pravomocí (resp. jejich výkonu) – zdrojem práva je Unie sama
- **Konstitucionalistická** – zvláštní (autonomní) charakter práva EU má svůj původ v ústavách členských států, které přenesení pravomocí umožnily a dovolily

Delegování (přenášení) výkonu svrchovaných pravomocí na EU

- **prvotní je členský stát**
- pravomoci členských států jsou prvotní
- členský stát rozhoduje o tom, výkon kterých pravomocí bude delegovat (předávat)
- nejednoznačnosti nebo nejasnosti: kdo rozhoduje o rozsahu předaného výkonu pravomocí? (Soudní dvůr EU...!)
- samotné právo EU určuje způsob své aplikace (přímý účinek) i podmínky platnosti (u sekundárního práva)

Omezení svrchovanosti: dvojí pojetí svrchovanosti

- Co je svrchovanost (suverenita): **nezávislost státní moci na jakékoli jiné moci uvnitř nebo vně**
- 1. V tomto smyslu je svrchovanost členského státu omezená – stát je povinen akceptovat rozhodování i právní předpisy práva EU i když nesouhlasí nebo proti své vůli bez ohledu na svou svrchovanost.
- 2. ALE: k tomu došlo **vědomě a dobrovolně** vstupem do EU. Je možné vystoupit. To stało się z wiadomością i dobrowolnie przez przystąpienie do UE. Jest możliwe wyjście z UE. Proto má členský stát plnou svrchovanost.

Argumentace ve prospěch druhého pojetí

- a) Suverenita státu by byla omezená uzavřením jakékoli mezinárodní smlouvy, neboť každá smlouva stanoví pro své strany nejen práva, ale i povinnosti.
- b) Vysoký stupeň integrace nelze uskutečnit konvenčním způsobem jen prostřednictvím běžných mezinárodních smluv.

Členské státy – „vládci Smluv“

- Transfer výkonu pravomocí: jen na základě (prostřednictvím) zřizovacích smluv. EU **nemá** žádné vlastní (původní) pravomoci.
- Jedině členské státy tak určují rozsah přenosu výkonu svých pravomocí na Unii cestou zřizovacích smluv, které jen ony samy schvalují. Proto jsou „vládci Smluv“ (Herren des Verträge).
- Žádná změna Smluv není možná bez souhlasu všech členských států.

Příklad: Ústava Francie

- Čl. 88-1
- „Francouzská republika je členem Evropské unie, kterou tvoří státy, jež se **svobodně rozhodly společně vykonávat určité pravomoci**, za podmínek stanovených ve Smlouvě o Evropské unii a Smlouvě o fungování Evropské unie, ...“

Charakter EU – státní moc

- státní moc si zachovávají členské státy
- státní moc nepřechází na EU, přechází pouze výkon některých pravomocí, a to pod kontrolou členských států
- EU nemá žádnou státní moc, není státem. Nemá proto ani vlastní svrchovanost. Omezení svrchovanosti členských států (jejich podřízení EU) neznamená, že se jejich svrchovanost „přelévá“ na Unii.

Costa - 6/64

Na rozdíl od běžných mezinárodních smluv Smlouva o EHS zavedla vlastní právní řád, který se stal součástí právních systémů členských států od vstupu Smlouvy v platnost a který je pro jejich soudy závazný.

Založením Společenství na neomezenou dobu, které má vlastní orgány, právní subjektivitu, způsobilost k právním úkonům, způsobilost k mezinárodně právnímu zastoupení a zvláště skutečné pravomoci vyplývající z omezení svrchovaných pravomocí nebo jejich přenosu ze států na Společenství, tyto státy omezily, byť jen v omezených oblastech, svá suverénní práva, a vytvořily tak soubor práva použitelného na své státní příslušníky i na sebe samotné.

Důsledkem začlenění ustanovení pocházejících ze zdroje Společenství, a obecněji začlenění znění a ducha Smlouvy, do práva každého členského státu, je skutečnost, že členské státy nemohou proti právnímu řádu jimi přijatému na základě vzájemnosti s úspěchem uplatnit pozdější jednostranné opatření, jehož se tak nelze proti němu dovolávat.

Vykonatelnost práva Společenství se totiž nemůže stát od státu lišit v závislosti na pozdějších vnitrostátních právních předpisech, aniž by bylo ohroženo dosažení cílů Smlouvy uvedených v čl. 5 odst. 2 nebo vyvolána diskriminace zakázaná článkem 7.

Závazky dohodnuté ve Smlouvě o založení Společenství by nebyly bezpodmínečné, ale pouze eventuální, pokud by mohly být zpochybněny pozdějšími legislativními akty signatářů. Přednost práva Společenství je potvrzena článkem 189, podle kterého jsou nařízení „závazná“ a jsou „přímo použitelná ve všech členských státech“.

Toto ustanovení, které není doprovázeno žádnou výhradou, by nemělo žádný dosah, pokud by některý stát mohl jednostranně zrušit jeho účinky legislativním aktem odporujícím právu Společenství.

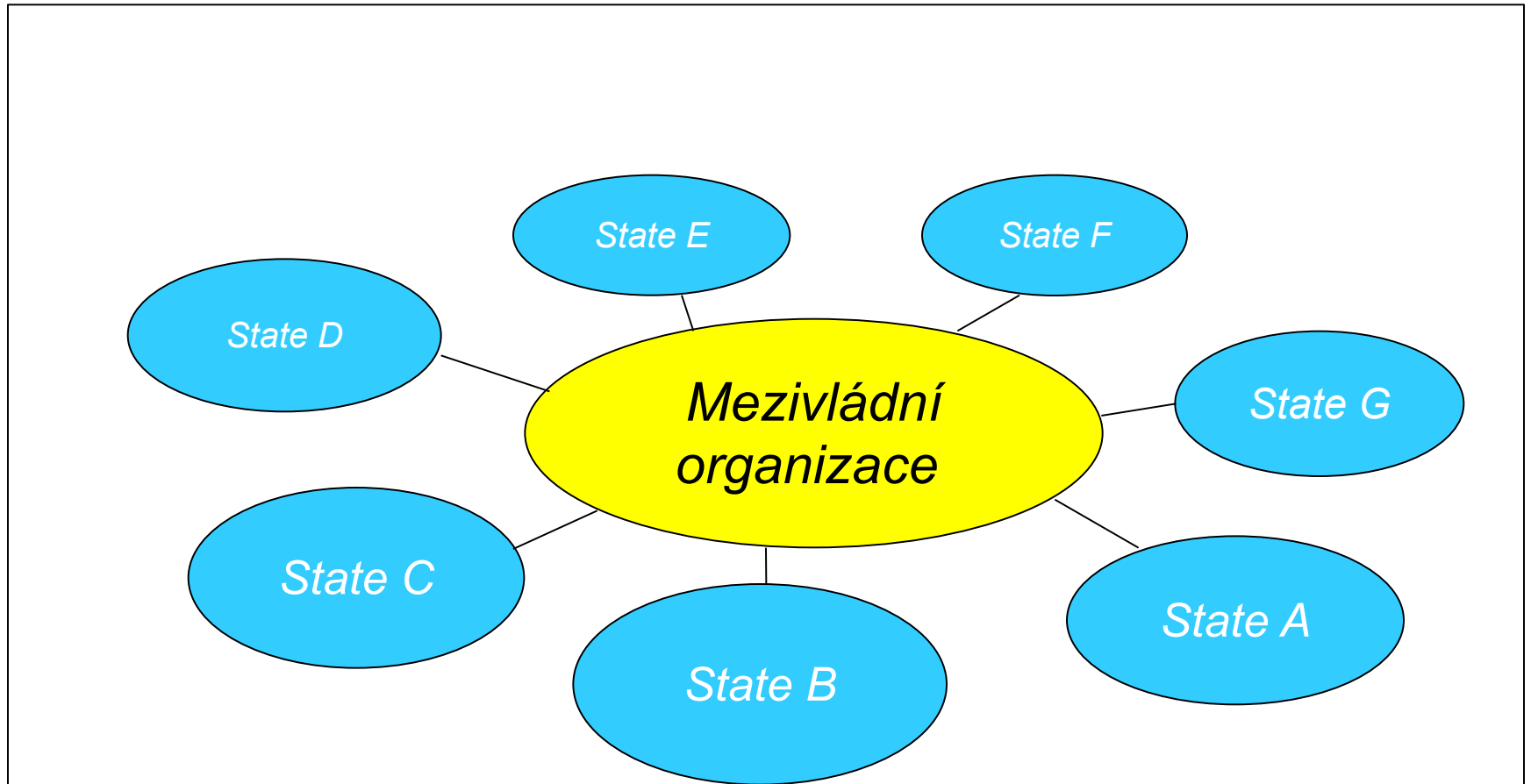
Ze všech těchto skutečností vyplývá, že proti právu založenému na Smlouvě vycházejícímu z autonomního zdroje se nelze s ohledem na jeho zvláštní originální povahu před soudy dovolávat jakéhokoli vnitrostátního právního předpisu, aniž by přišlo o svou povahu práva Společenství a aniž by byl zpochybněn právní základ samotného Společenství.

Přenos práv a povinností odpovídajících ustanovením Smlouvy, učiněný státy z jejich vnitrostátního právního řádu do právního řádu Společenství, způsobuje konečné omezení jejich suverénních práv, nad nímž nemůže převážit pozdější jednostranný akt neslučitelný s pojmem Společenství.

Van Gend 26/62

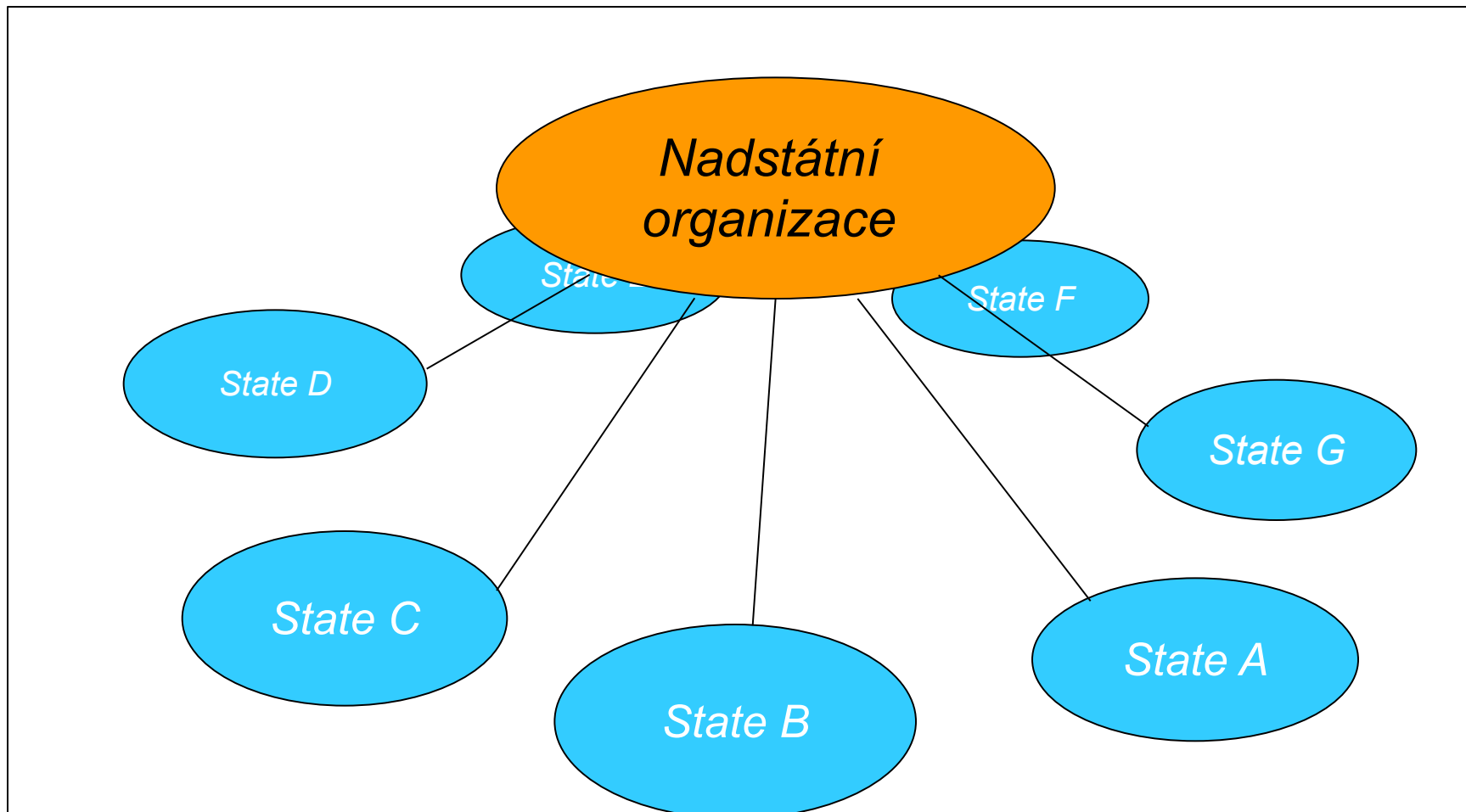
- Krom toho úloha Soudního dvora v rámci článku 177, jehož cílem je zajistit jednotný výklad Smlouvy vnitrostátními soudy, potvrzuje, že členské státy přiznaly právu Společenství závaznou povahu, které se jejich příslušníci mohou dovolávat před těmito soudy.
- Z tohoto stavu věcí je třeba vyvodit, že Společenství představuje nový právní řád mezinárodního práva, v jehož prospěch státy omezily, byť ve vymezených oblastech, svá suverénní práva a jehož subjekty nejsou jen členské státy, ale rovněž jejich příslušníci.
- Právo Společenství, nezávislé na zákonodárství členských států, tudíž nejen ukládá jednotlivcům povinnosti, ale je rovněž určeno k vytváření práv, která se jako taková stávají součástí jejich jmění.
- Tato práva vznikají nejenom tehdy, když to Smlouva výslovně stanoví, ale také v důsledku povinností, které Smlouva jasně stanoveným způsobem ukládá jak jednotlivcům, tak členským státům a orgánům Společenství.

Mezivládní organizace – jediná úroveň

Nadstátní organizace – dvouúrovňová soustava

Vývoj
Evropských společenství a
Evropské unie

Vývoj základních smluvních dokumentů ES a EU - 1

- 1. **Pařížská smlouva** (o zřízení **ESUO**) (1951/1952),
- 2.-3. **Římské smlouvy** (o zřízení **EHS a Euratomu**) (1957/1958),
- 4. Úmluva o společných orgánech (Slučovací smlouva) (1965/1967),
- 5. **Jednotný evropský akt** (1986/1987),
- 6. **Maastrichtská smlouva o Evropské unii** (1992/1993) .....

Vývoj základních smluvních dokumentů ES a EU - 2

- 7. **Amsterdamská** smlouva (1997/1999),
- 8. **Smlouva z Nice** (2000/2003),
- 9. Smlouva o **ústavě pro Evropu** (Ústava EU)- podeps. 2004, nevstoupila v platnost,
- 10. **Lisabonská smlouva** (2007/2009).
- K tomuto výčtu je ještě třeba doplnit ***smlouvy rozpočtové a smlouvy o přístupu nových členů (ČR: 2003/2004).***
- ***Letopočty: přijetí (podpis) dokumentu / vstup v platnost***

Přehled vývoje ES a EU - 1

- **1952** - vznik **ESUO**, nadstátní organizace
- **1958** - vznik **EHS a EURATOMu**, nadstátních organizací
- **1993** - vznik **EU**
  - = **zastřešení** tří Společenství (tzv. I. pilíř - nadstátní)
  - + další oblasti mezivládní spolupráce (tzv. II. a III. pilíř),
  - tři Společenství existují nadále,
  - EHS je přejmenováno na **ES**

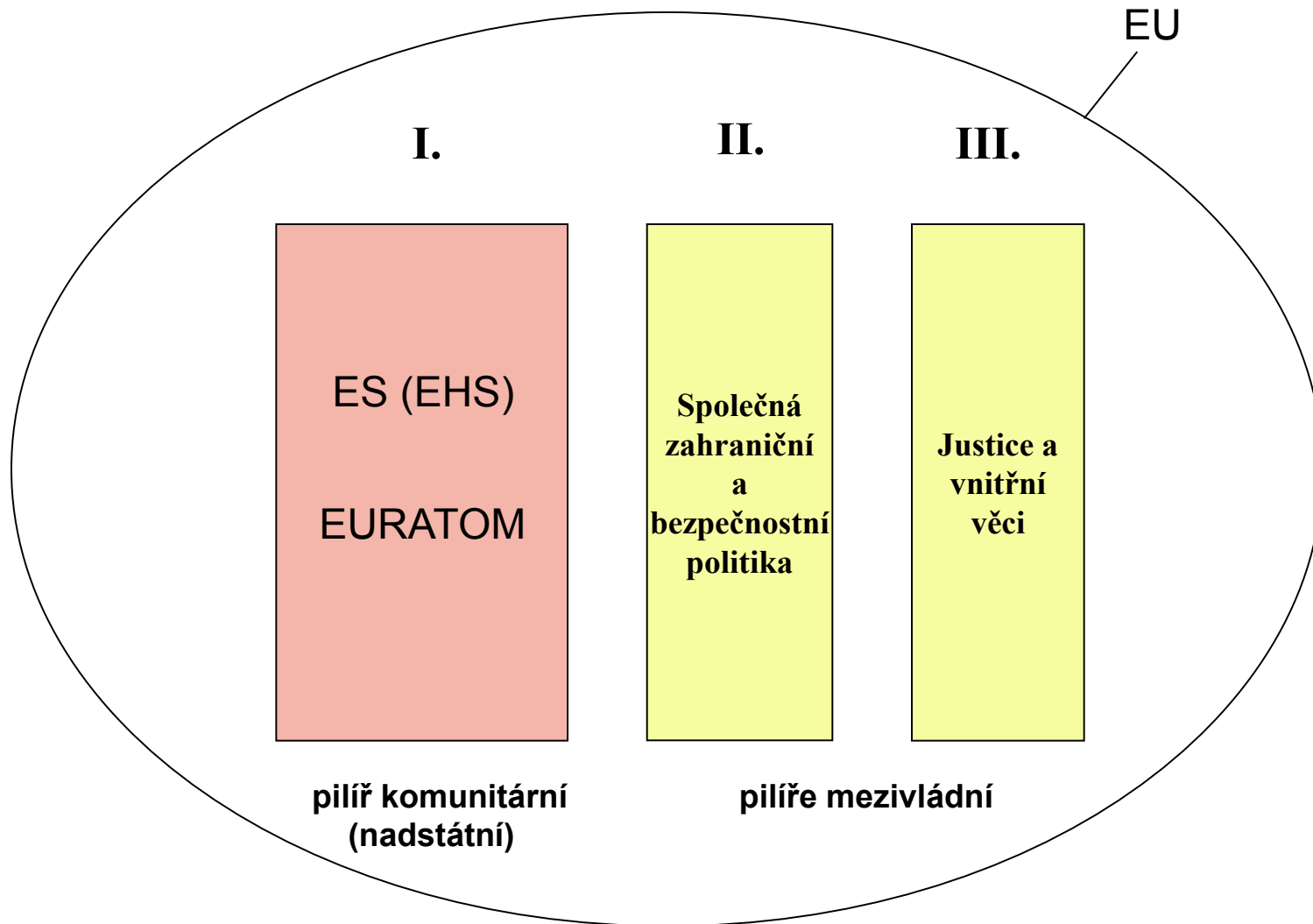
Přehled vývoje ES a EU - 2

- **2002** - zánik ESUO, zbývá ES a EURATOM
- **2009** - **ES zaniká**, resp. přeměňuje se v **novou EU**, ta ztrácí charakter pouhého zastřešení a stává se **nadstátní organizací**, jakou bylo dosud ES.
- EURATOM existuje nadále vedle EU.
- *(Letopočty = vstup v platnost příslušného dokumentu.)*

Přehled vývoje ES a EU (zjednodušené)

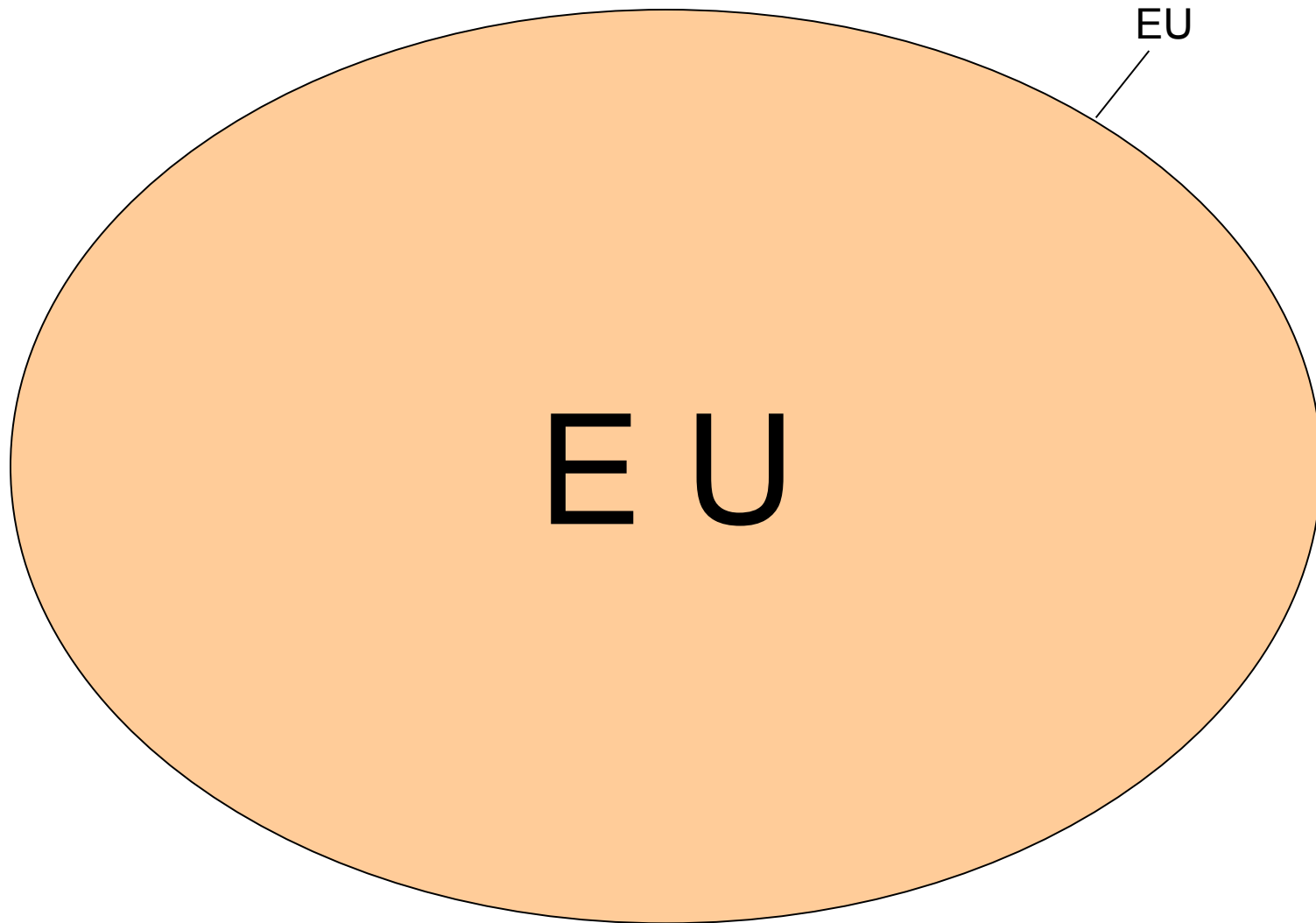
- **1952** vznik **ESUO** (nadstátní organizace)
- **1958** vznik **EHS, EURATOM** (nadstátní organizace)
- **1993** vznik **EU** jako pouhého zastřešení tří Společenství, EHS přejmenováno na **ES**, ostatní beze změny
- **2002** zánik **ESUO**
- **2009** přeměna **ES** na **EU** nové kvality (nadstátní organizace), **EURATOM** beze zm.

Tři pilíře Evropské unie podle Maastrichtu (do r. 2009)

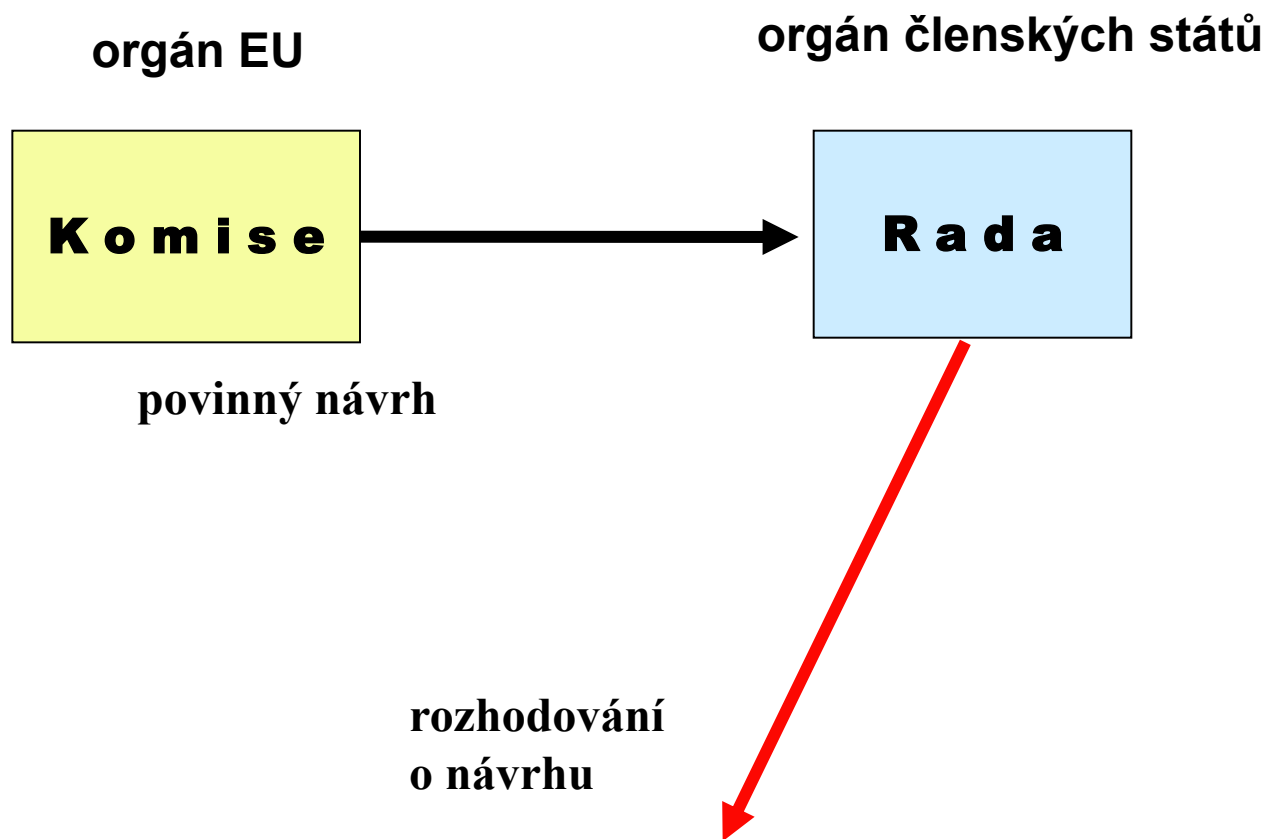

Evropská unie podle Lisabonské smlouvy
(od 2009)

Schéma principu nadstátnosti

Schéma organizační struktury EU

